

Бр. 20/49

8/11-a

— у НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 18. ЈАНУАРА 1890. —

ГОД. XV.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 3.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Извави за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

НАШЕ ДРАМСКО ПРВЕНЧЕ.

(Наставак.)

Но он са младости своје није био у стању да довољно схвати и прекувате класике, особито големог Енглеза. Уз то долази још један моменат.

Стевановић је био у првом реду јако под утиливом тадашње сентименталне струје у нас. То избија сваки час из његове трагедије. Осим тога био је онда обичај многим речима казати врло мало; највност, и у свези с њоме неспретност, виђуја се све до краја тог дела; гомилање речи, претерицање у изразима за сваковрстан афекат, осетљивост и развлачење једном речи, што Немци зову „Schwulst“, изражава се у великом делу Стевановићеве трагедије. Но такве беху све наше несме и приповетке, које не беху *чиста народна*; таква беше и наша варошка публика, јер су је тадашњи „списатељи“ васпитали у том правцу. Није дакле ни најмање чудо, што се ни младић Стевановић није могао отрести начина и правца, који су онда владали.

Али разлика, која је с једне стране у претерицању, у гомилању речи и осетљивости, с друге пак у живој радњи и одрешитом делању, и која разлика јако у очи пада, наводи нас, да боље премишљамо о речима Стевановићевог вршиљака и друга, Јована Рајића (млађег). Он вели, да су на тој трагедији радили и Стевановић и Лазаревић и он сам, и да је најбољи део баш од Стевановића: уз то је Стевановић, по речима Рајићевим, био врло даровит, најдаровитији међу њима.

Ми не ћемо дакле много погрешити, ако недрамске епизоде и призоре у тој

трагедији припишемо Стевановићевим сарадницима: гомилање речи и израза Лазаревићу, а сентименталност Рајићу. Ми ћемо се потрудити, да то и докажемо.

Ко прочита Лазаревићеву драму „Владимира и Косару“, може поред већите драмске архитектонике, наћи у јакој мери баш и ону претерану дикцију, коју често опажамо у Стевановићевој трагедији. Рајић пак показао је своју наклоност к сентименталности тиме, што му је Гетов „Вертер“ тако омилио, да га је превео и на српски.

Замишао, главна израда и драмски приказ остају на сваки начин Стевановићево дело. Сарадницима његовим можда није био један или други израз довољно снажан и пластичан (ми велимо сад: претеран), било то у афекту раздржености или осетљивости, те су тако Стевановићев основни рад дотеривали и раширивали. Отуд се и даје разумети, како је та трагедија постала тако велика; или, као што вели Јован Ђорђевић, тако „монстрозна.“

Но још један снажан утисак оставља целина те трагедије у нама. То је оно свето одушевљење, с којим је дело писано од почетка па до свршетка. То чисто одушевљење захвата и нас при читању, јер нас уверава, да писца није руководила никаква споредна намера, ни иначе какав рачун. Ту се писало из чистог нагона, који је свети жар родољубља тек само подстицао. С тога можда и није чудо, што је у том светом жару сагорео и живот младог и генијалног Стевановића — плани па издани!

II.

Да приступимо самом делу.

Почетак трагедије, први призор у првом чину, приказује и одаје нам одмах карактер активног јунака, краља Вукашина. У њему се некако истиче програм Вукашинове намере и радње, и да нам историски чин и наслов дела не казује, шта ће се на послетку збити, нас би и овако почела занимати Урошева даља судба, и ми бисмо већ почели зепсти за његов живот.

Призор је у двору цара Уроша. Улазе нагло Вукашин и Никола Арсојевић. Овај каже Вукашину, да се појавио Плаќида, негдашњи срдар и главни противник Вукашинов, кога је требао убити, али се онај спасао. Арсојевић поново тражи дозволу, да убије Плаќиду и Вукашин му је даје.

Цео призор, као год и цео први чин, догађа се дан пре сабора, који ће у својим последицама по Урошу тако кобан бити. Активан карактер Вукашинов истиче се јасно. Он безобзирно гони и тамани сваког, који му је па путу. Частољубив је, јуначан је и тежи за влашћу и спољашњим достојанствима, и колико се већ у овом призору показује његова енергија према противнику, који му је раван, толико ће се та енергија, подстрекавана неизмерним частољубљем, развијати све то већма, док јој и највиша мета, царска круна, не буде немогућан плен. У даљем развитку ове трагедије видећемо, како се та тежња у Вукашину развија и до саме бруталности и манистости, а уједно видећемо и то, како је Стевановић тај карактер скроз доследно приказао и извео.

Други призор уводи нас у велику собу, украшену сликама српских краљева из лозе Немањића. Зора је: Урош је целу ноћ бачио, те сад спава на дивану, покрај њега седи му жена Јелисавета и плете венац; мало даље седи стари певац Теофил. Јелисавета нежно тепа Урошу, и не би да га Теофил пробуди, ком је жао, што се цар од лакоумља и младости даје завести, и како би требало, да се већ једаред прене, јер у земљи није све онако,

како му се говори: „Буди га, царице моја! Ако га Јелисавета не пробуди, не ће га цела Србија мръки, јер Вукашин не да —“ Јелисавета пробуди на послетку Уроша, и у место да пусти Теофила да говори, настаје међу њима двома љубавно гукање и миловање. Урош у заносу свом ускликне најзад: „Данас Србија не зна за тугу!“ Али како се тргне, кад чује Теофилов уздисај и за тим несму, кад чује, како у Србији све уздише и тежи за Душаном, јер бура (Вукашин) све потреса. На зачуђено питање Урошево одговара Теофил, да га је народ научио тој песми „тужећи на гробу Душановом“ Урош је пренеражен а Јелисавета га теши, и он у загрђају њеном налази утехе. У то улазе Арсојевић и Вукашин, и, на питање овог, за што тужи, одговара Јелисавета: „Од кад ово цвеће на глави носи, јер сузе народне на њему гледи“. Вукашин се тргне, али се на брзо приbere и позива Урош, да иду у лов, веселој Шарп плавини, „чека те дружина, чека те весели Војновић“. И Јелисавета га паговара, а Урош се одмах развесели: „Идите мисли немиле! Покрај мене стоји верна љуба, а верна пријатеља грлим. Одите, мили! Лепа младост један пут само долази, а за кратко цвета.“ Тако прелази лакоумно и пебрижно преко озбиљности и бриге, и одаје се весељу.

Као што је Вукашинов карактер, тако је писац у овој експозицији приказао и Урошев. Урош је млад, питом, благ, нема ни труника своје воље и даје се завести од најмањег поветарца. Такав је до смрти, у свима фазама живота и свима положајима, и ми ћемо имати прилике чудити се конзеквенцији, којом је изведен тај скроз пасиван карактер.

Четврти је призор пољски предео око манастира св. Варваре. Ту су: удовица Душанова, царица Роксандра, ту срдари Богдан, Мирко, Алтоман, Лазар и други, и договарају се, како и шта да се ради, да се ослободе Вукашиновог насиља. Ватрени Мирко одмах би мачем, али стари Богдан

саветује, да Роксанда, као мати, утиче на Уроша, како би сутрашњи сабор био кобан по Вукашина. Том приликом упознајемо се ближе с Вукашиновим карактером. Срдар Мирко описује га овако: „Врло га добро познајем, још док

је царску машу у рукама држао, још док није у Душану заборавио онога добровора, који га је из праха и пепела у царске дворе довео, још онда познадох Вукашина. Јубио сам јунака и дивио се ватри, која га је к слави распаљивала.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЋИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Монтроз*. Драма у пет чинова. Написао Хенрик Лаубе, превео Ј. Е. Томић.) (Приказана први пут 13. јануара о. г.)

Лаубеов „Гроф Есеке“ тек ако је три године старији од његова „Монтроза“ — први се родио 1856 а други 1859. — а с нама се за скоро осамнаест година раније упознао. Секамо се врло добро још из Ђаковања, кад је године 1872. завршена била она зачимљива прва ера нове, рекли бисмо преко ноћ саграђене дворане, те „пре поласка позоришне дружине па шут“ као „последња представа“ први шут изнесен био „Гроф Есеке“ са Адамом Мандровићем, тада још редитељем народног позоришта у Београду, као гостом. Не можда што је та сезона била управо још једаред толика, колике су ове последњих времена — почела је лицем на нову годину а престала 2 маја — па да смо се већ били „пренајживали“, не, па онда је одушевљење за „народно мезимче“ још било чисто, младо, једро ; дакле не то, него је морало нешто друго бити узрок, те смо се то вече некако нестриљиво мигољили — дабогме још на оном месту, са којега се онда а и данас још једино уме да заори и загрми искрено повлађивање и пласкање — и крај све честите трудбес Мандровићеве једва чекали, да завеса тог вечера последњи пут падне. Тај неодређени осећај неког ионевиђења чега ли за дивно насе је чудо сад опет преко седамнаест година обузeo и то баш опет на приказу Лаубеова једног дела. Па што је још дивније чудо, вратио се тај већ заборављени осећај потенциран па постао још несноснији сад у суботу у очи светог Саве, кад се позоришна дружина после равно две године вратила и отпочела свој рад овде Лаубеовим „Монтрозом“. Што јесте, јесте, признајемо, и Миљковићев је „Монтроз“ исто тако, као оно Мандровићев „Гроф Есеке“, кадар више него само заинтересовати те одагнати ону — хайде да је сад крстимо душевном чамом, али бисмо опет и опет морали баш добро се претварати и неистину

рећи, кад бисмо затајали или порицали, да насе је „Монтроз“ Лаубеов дваред онолико „онерасположио“, колико некад „Гроф Есеке“. Лакши би нам посао био оправдати се, да нијемо ни спомињали „Есеке“ те да смо остали само код „Монтроза“. Просто бисмо се скрили за Саломона и пустили њега да се он осече на ту „hohle Haupt- und Staatsaktion“. Овако је ипак опасно, да ћемо се мало „пребацити“ и с правом навући на себе прекор неразумевања и лажничности, как признајемо, да нам је стриљење на коцку мећао Лаубеов „Гроф Есеке“, за кога се у конверзационим речницима чита, да је *wol sein bestes Werk* и који је умeo и Србину још пре седамнаест година да даде „лепу уметничку насладу.“ Но сад не помаже извиђање, нема се сад ни куд ни камо. У први смо мах иа силу бога хтели јву кривицу да свалимо на преводиочеву тромост и распиљеност језичку и на оне сакате „напокон“-е, које је наша управа „нашла за добро“ да поштеди, али бадава, савест нам не да, да баш за све кривимо то. Покупили смо, да се изговоримо и на турону-финиономију куће — прва представа после две године па зија празнина из клупа и са стојината! Али није ни то. Сад шта је да је, тек се вече отегло у недоглед а баш је редитељство са своје стране чисто са грозничавом журбом учнило све и сва, да нас што пре „отпусти“. Но, гле, ипак нам нешто још паде на ум, што ће можда моћи „унети мало више светlosti у ствар.“ Не би ли наиме добро било запитати се, да ли је за достојан приказ дела овакве вресте, какве је Лаубеов „Монтроз“, довољна кроз и кроз прошиљена и снажна интерпретација „првих снага“ или би ту и *minores* ваљало да се својски потруде па да се дође до онога, што се зове ваљан ансамбл? Чудно је ипак, да у нас прође и више него три лустра, а о ствари се овој или оној не само не може ништа повољније рећи, него се долази још и до крајње десилузије и очајања о напретку. Чудно је свакако!

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

3. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 3.

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 18. ЈАНУАРА 1890.

ФАБРИЦИЈУСОВА ЂЕРКА.

ПОЗОРИШНА ИГРА У 3 ЧИНА, НАПИСАО А. ВИЛВРАНДТ, ПРЕВЕО Ј. ГРЧИЋ. — РЕДИТЕЉ: ДОБРИНОВИЋ.

ОСОБЕ:

Ајленштајн, судац	Васиљевић.
Ролф, творничар	Димитријевић.
Ида Рајхолдовица	Д. Ружићка.
Агата Штерновица	С. Вујићка.
Хуго, синчић агатин	С. Миљковићева.
Фабрицијус	Ружић.
Волмутовица	Ј. Добриновићка.
Демлер, слуга у Ролфа	Добриновић.
Абел, баштован у Ролфа	Стојчевић
Кета	С. Миљковићка.
Фредерика } рукавичарке	Д. Жанова.
Перовођа	Живковић.
Судски слуга	Настасић.

Радња се збива у садашњости, у главном граду у провинцији.

У суботу 20. јануара први пут: „ШТОМФАЈЕВИ“. Позоришна игра у 3 чина, написао Г. Чики, превео Милан А. Јовановић.

Умољавају се поштовани претплатници да извOLE прву рату своје претплате исплатити у књижарнама браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 пре и од 3—5 сахата после подне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9½ САХАТА.